

Het Nederlands was voor mij als een juweel waar niemand van afwist

Radka Smejkalová

“Uit het Nederlands vertalen? Daar taalde in het communisme niemand naar!” schetst de oprichtster en erevoorzitster van NE-BE, **Petra Schürová**, de mogelijkheden die voor haar generatie op het taalkundig gebied waren weggelegd. Hoe kon men vroeger een taal levend houden zonder woordenboeken, zonder kans om met moedertaalsprekers te communiceren, zonder open grenzen? Onder welke omstandigheden werd NE-BE opgericht en hoe staat het er een kwart eeuw later voor?

Hoe kwam je tijdens het communisme überhaupt op het idee om Nederlands te gaan studeren?

Ik was van kinds af aan gefascineerd door schilderijen van Vincent van Gogh. Zijn Zonnebloemen zag ik voor het eerst – helaas – in de wachtkamer van de tandarts toen ik een jaar of zes was, maar dit trauma heb ik later gelukkig overwonnen (lacht). Thuis hadden we zijn brieven in het Duits; ik dacht: die zou ik graag eens in het Tsjechisch vertalen. Dat leek me een mooi plan. In juni 1968 werd ik toegelaten tot de studie Nederlands en Duits. Mijn droom ging in vervulling – en toen kwam augustus... Toch had ik veel geluk: ik belandde in een fijne groep mensen met wie ik nog steeds contact heb. We begonnen met twaalf studenten Nederlands, acht van ons zijn tot het einde gebleven.

Tijdens mijn studie ontdekte ik – net als iedereen – do schoonheid van het vakgebied Neerlandistiek en raakte ik gefascineerd door de schatten buiten het taalkundige vlak. De zee, haar verraderlijkheid en de weldadige kracht.

Overzeese ontdekkingen, vloten, zeeslagen. Handel. De anders- en gelijkheid van mensen in vergelijking met ons. Schilderijen van oude Hollandse en Vlaamse meesters – weelderige stillevens vol exotische gerechten, zeevruchten, een overvloed aan kaassoorten. Boeketten in alle vormen, kleuren en groepen. De zwermen schaatssende mensen op bevroren kanalen. Stadskiekjes, architectuur, windmolens. De wonderbaarlijke Gouden Eeuw. Koloniën. De slavenhandel. De meedogenloze strijd om elke meter grondgebied, paalworm... Elke stap is een venster naar een andere wereld. Ik heb een aantal van die prachtige onderwerpen aangestipt, anderen moeten de rest voortzetten.

Wat konden jullie na je studie eigenlijk met het Nederlands doen?

Niemand van ons hield zich er beroepsmatig mee bezig, behalve één collega die voor een reisbureau werkte en af en toe in de Benelux kwam. Toen ik in 1973 afstudeerde,

10—Výlet do Vídně na výstavu **Vincenta van Gogha v Albertině, 14.-15. 11. 2008 / Uitstap naar Wenen ter gelegenheid van de tentoonstelling van Vincent van Gogh, 14-15 november 2008,**

FOTO archiv P. Schürové / archiv van P. Schürová

11—**Brusel, náměstí Grand-Place, říjen 2009 / Brussel, Grand-Place, oktober 2009,**

FOTO archiv / archiv NE-BE

begon de normalisatie. Je wilde een gezin, moest ergens wonen, je brood verdienen. Ik kreeg toen een baan op een basisschool in Šluknov – was dat me een avontuur! Duits werd in die tijd in lager onderwijs niet gegeven; er was alleen een cursusje Duits dat door de secretaresse werd geleid. Voor mij bleven de Tsjechische taal en vooral lichamelijke opvoeding over, en dat vond ik prima. Het eerste halfjaar viel ik overal in de regio Šluknov in, soms zelfs voor wiskunde en scheikunde.

Je droom om de brieven van Van Goghs te vertalen is dus verworpen tot gymles in Noord-Bohemen te geven?

Uit het Nederlands vertalen? Daar taalde tot in de jaren negentig niemand naar! Nederlandstalige boeken kwamen hier nauwelijks op de markt, en dat kleine beetje dat verscheen, werd vertaald door mevrouw Krijt. Ik verhuisde met mijn gezin later naar Česká Lípa. Mijn hoop was dat ik daar op zijn minst met het Duits in het middelbaar onderwijs zou kunnen staan, maar dat lukte evenmin. Op het gymnasium hadden ze al twee germanisten: een oudere en een jongere. Maar na een paar jaar werd de eerste ziek en de tweede emigreerde. Dus mocht ik uiteindelijk toch Duits geven en bleef het doen tot november 1989.

Hoe kon je in die omstandigheden het Nederlands koesteren?

Dat ging niet. Mijn studiegenoten en ik, professor Janota en docent Krijtová kwamen wel één keer per jaar bij een medestudente thuis bijeen, maar we spraken Tsjechisch. Moedertaalsprekers kwam je bijna niet tegen. Mevrouw Krijt's echtgenoot was weliswaar Nederlander, maar als vertegenwoordiger van het kapitalistische – dus vijandige – buitenland mocht hij geen contact met ons

hebben. Mevrouw Krijt nam hem één keer stiekem mee naar de faculteit, één keer hebben we een bijeenkomst bij hen thuis bijgewoond. Andere mogelijkheden waren er niet. Er waren in die tijd ook geen woordenboeken; als je een woord wilde opzoeken, moest dat via het Duits of een andere taal. Het eerste Nederlands-Tsjechische woordenboek verscheen pas in 1997! Ik hield contact met een Nederlandse journalist die ik tijdens de studentenstaking in het najaar van 1968 had ontmoet en later hielp hem met een reportage over Karel Čapek. We hebben elkaar in de loop der jaren nog één keer gezien. Hij stuurde me soms nummers van *Vrij Nederland*. Sommige kwamen aan, andere hield de censuur tegen. Twee korte ontmoetingen en correspondentie – daar moest ik het mee doen.

Dus je kwam tijdens of na je studie niet in Nederland of België?

In 1969 gingen we nog allemaal op eigen houtje naar Nederland; we spraken zelfs af op de Dam in Amsterdam. Maar daarna viel het luik dicht: je kreeg geen uitreisvergunning. Ik stond niet op de lijst van partijgetrouwen en mocht dus het land ook niet verlaten. Pas begin jaren tachtig lukte het wel. Een collega, die wist dat ik neerlandistiek had gestudeerd, was lid van het Zangersverbond van Noord-Boheemse Leraren. Samen met anderen had hij een plan gekokstoofd om het koor – en dus ook mij – naar Nederland te krijgen. Ze namen contact op met een koor in het Nederlandse Tegelen en spraken met hen af dat ze zogenaamd een festival zouden organiseren. Een deelname aan een internationaal festival zouden de Tsjechoslowaakse autoriteiten misschien wel gedogen. De Nederlanders gingen akkoord en regelden een paar concerten. Dankzij deze truc konden twee bussen Noord-Boheemse leraren en één bus van het Kamerkoor van Jonge

Zangers naar Nederland reizen. Ik mocht mee als tolk.

Maar je had inmiddels al tien jaar geen woord Nederlands gesproken...

Precies! Ik moest het concert modereren. Tegelen ligt gelukkig bij de Duitse grens, dus ik bereidde mijn toespraak grotendeels in het Duits voor. Ik heb een goed oor en fonetisch talent, dus mijn introductie klonk behoorlijk authentiek. Maar ik verstond nauwelijks iets en moest iedereen vragen alles langzaam te herhalen. Die oude studievriend kwam toen naar Tegelen en hielp me de Nederlandse passages bij te schaven. Dat was mijn redding. Er kwamen ook twee communistische toezichhouders mee – een was districtsfunctionaris en die andere partij-ideoloog – plus een functionaris van de jeugdbeweging. Geen van hen had door dat het festival nep was en dat Noord-Boheemse leraren gewoon een manier hadden gevonden om naar het Westen te mogen

Waren jullie toen voor de Nederlanders niet een beetje exotische Oostblok-gasten?

Nee. Een van de organisatoren was juist een enorme fan van Tsjechoslowakije; hij leerde zelfs Tsjechisch! Hij bewonderde Masaryk, de Tsjechische cultuur, literatuur, Karel Čapek en Tsjechische muziek. Deze prachtige statige heer liep me in de pauze tegemoet en zei in het Tsjechisch met een zwaar accent: “Mensen zeiden: wat is dat, een Tsjechische dame die Nederlands spreekt!”

Heb je nooit betreurd het Nederlands te hebben gestudeerd?

Nee, nooit. Het Nederlands was voor mij een soort verborgen familiejuweel dat mijn leven mooier maakte. Zo’n juweel hoeft je niet aan iedereen te tonen. Het gaf

me kracht te weten dat ik iets in handen had dat ik ooit zou kunnen gebruiken, mocht de situatie veranderen. Al hield ik daar toen geen rekening mee; pas later besepte ik hoezeer het mijn leven verrijkte.

Je sprak Nederlands en Duits. Heb je nooit overwogen te emigreren?

Jawel, maar het was ingewikkeld. Toen de Sovjettanks kwamen, waren mijn ouders en mijn zus net in Oostenrijk en Joegoslavië; mijn broer en ik bleven thuis. We overwogen of we het enige Perzische tapijt dat we rijk waren in de auto moesten laden – we hadden zelfs tot op het punt doordacht waar en wanneer we elkaar zouden treffen. Maar we deden het toch niet: we waren niet zeker of we met de rest van het gezin degelijk contact konden leggen en of het ons zou lukken ze te overtuigen om samen met ons te vluchten. En bovendien: de gevolgen waren niet te overzien: van iemand die vluchtte werd de hele familie gestraft, ouders en broers en zusters werden ontslagen van het werk. Ook daarom zijn we gebleven.

We begonnen bij Van Gogh – hoe liep het uiteindelijk af met jouw levensdroom?

Die ging alsnog in vervulling. Ik vertaalde het boek *Dagboek in brieven*, dat in 2012 bij uitgeverij Labyrint verscheen. Het is niet omvangrijk, zegt wel veel over Vincents levensweg. Het gros bestond uit een selectie van brieven die Vincent aan zijn broer Theo schreef. Daarmee is in mijn ogen een bijzondere anekdote verbonden: kort daarvoor werd het toneelstuk *Vincent* van Gordon Smith in het theater Ungelt en in Činoherní klub opgevoerd met Ondřej Vetchý in de hoofdrol. Hij was schitterend. Toen het boek verscheen, dacht ik: hij moet de brieven voorlezen bij de boekpresentatie. We wisten zijn telefoonnum-

12—Výlet do Flander, říjen 2009, Petra Schürová s Josefem Wuijtsem na gentském náměstí Vrijdagmarkt / Ultstap naar Vlaanderen, oktober 2009, Petra Schürová met Jos Wuijts op de Vrijdagmarkt in Gent

13—21. 11. 2012, Ondřej Vetchý čte z Vincenta, kavárna Sklep, literární večer u příležitosti vydání překladu P. Schürové *Deník v dopisech* / 21 november 2012 Ondřej Vetchý leest uit Vincent, café Sklep, een literaire presentatie van de vertaling van P. Schürová van het boek *Dagboek*

mer te bemachtigen, en toen ik hem moest bellen, was ik zo zenuwachtig alsof ik voor het eerst naar school ging. Ondřej was heel vriendelijk; het duurde even voordat we een geschikte datum vonden, en daarna spraken we af hoe ik hem het manuscript zou overhandigen. Ik had een date met Ondřej Vetchý in het Činoherní klub, en ging hem tonen wat hij moest lezen – we hadden zelfs drie repetities. Stel je voor: ik regisseerde Ondřej Vetchý! Bij de boekpresentatie hield ik het openingswoord, Ondřej las fragmenten uit de brieven voor en ik vulde die aan met historische toelichting. Het was werkelijk prachtig, en uiteindelijk heeft Ondřej Vetchý de brieven ook ingesproken als een luisterserie voor de Tsjechische radio.

In 1999 was je mede-oprichtster van de Vereniging voor de verspreiding van de Vlaamse en Nederlandse cultuur NE-BE, en tot op de dag van vandaag ben je haar erevoorzitster. Hoe kijk je daarop terug?

38

Wij allemaal die bij de stichting stonden kenden elkaar via de faculteit – eigenlijk dankzij docent Krijtová en professor Janota. Al gauw bleek dat we allemaal een beetje gek waren: we hielden van het Nederlands en wilden die taal op de een of andere manier meer bekendheid geven. We begonnen bijeen te komen; in het begin was er veel komen en gaan, maar na verloop van tijd af zijn er velen toch weggebleven en heeft zich een vaste kern gevormd: Ruben Pellar, ikzelf, en daarna de jongere generatie – Eva Giese, Jana Pellarová en Veronika ter Hamsel Havlíková. Het deed ons veel plezier en we voelden de behoefte om ons enthousiasme met anderen te delen. Ons motto werd “Tot vreugde van onszelf en anderen.” We kwamen bijna wekelijks bijeen, betrokken onze naasten erbij en brachten stapels brieven naar het postkantoor. Docente Hanny Visser had toen van de faculteit de adressen van oud-studenten voor ons meegebracht – want hoe kon je anders over onze activiteiten berichten, toen er nog geen

internet bestond? Al spoedig sloten zich stevige krachten bij ons aan: Lenka Strnadová, Jana Červenková, Sylva Alderliesten, Markéta Cole, Iva Vondráčková, Jos Wuijts, Jesse Ultzen, Láďa Říha en anderen die tot op heden zijn gebleven. Dat zijn namelijk de bestuursleden zonder wie het in bepaalde periodes echt niet was gegaan – zonder hen hadden we de boel moeten sluiten.

Kregen jullie vanaf het begin steun van de ambassade?

Ja, aanzienlijke steun zelfs. De Nederlandse ambassadeur R. J. Van Houtum was enthousiast over ons initiatief. Hij kwam naar de oprichtingsvergadering, woonde onze vertaallesingen bij en organiseerde later zelfs een poëzieavond in zijn residentie, waarin hij zelf optrad. Op de residentie van de ambassadeur werd bijvoorbeeld ook een avond georganiseerd met Oldřich Kulháněk, de ontwerper van onze bankbiljetten, die onder het communisme werd vervolgd en in Nederland tentoonde omdat hij dat hier niet mocht. Aan Vlaamse zijde kregen we veel steun van Luc Jacobs. Hij hield van Praag en was gefascineerd door de nadagen van de jaren negentig, waarin hier voortdurend iets nieuws ontstond. Onze eerste vertalingen verschenen toen bij een kleine uitgeverij van mijn man, die filmliteratuur uitgaf. We hebben hem overgehaald om ons te steunen, want Nederlandstalige boeken werden destijds nauwelijks uitgegeven. Op die manier publiceerden we zes titels, zoals *Een kleine geschiedenis van Amsterdam*, *Het Belgische labyrint*, *Vlaamse sprookjes*, *Toen niemand iets te doen had* en andere.

In ruim 25 jaar NE-BE hebben jullie veel interessante gasten uit Nederland en Vlaanderen naar Praag kunnen lokken. Wie heeft zich in je gedachten en misschien ook in het hart het diepst ingegraven bijgebleven?

Onze eerste gast was Benno Barnard, van wie Jana Pellarová het boek *Het gat in de wereld* had vertaald nog

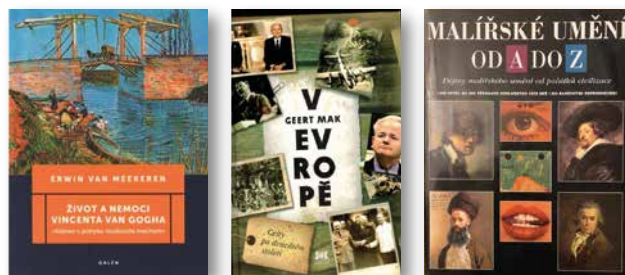
PETRA SCHÜROVÁ werd in 1948 geboren in Pardubice. Zij studeerde Nederlands en Duits aan de Karelsuniversiteit en werkte tot 1989 in het onderwijs. Na de Fluwelen Revolutie was zij mede-oprichtster van NE-BE, waarvan zij nog steeds erevoorzitster is. Sinds de jaren negentig werkt zij als literair vertaalster; ze heeft 28 vertalingen op haar naam, vooral uit het Nederlands.

vóór de oprichting van NE-BE. Ze kende hem persoonlijk en liet hem ook bij haar thuis logeren. De tweede gast was de Vlaamse journalist en schrijver Geert van Istendael – zijn bezoek was een van de mooiste momenten in onze geschiedenis, het was een groot succes en iedereen genoot enorm van de presentatie van zijn *Het Belgische labyrint*. Onder auspiciën van de Nederlandse ambassade trad in Praag ook de wereldberoemde choreograaf Jiří Kylián op, die in Nederland werkt. Zijn moeder werd ons erelid en organiseerde voor ons een bijeenkomst waarin ze vertelde hoe Jiří met ballet begon en hoe hij überhaupt in Nederland terecht kwam. Andere ereleden waren de glaskunstenaar Bořek Šípek en de zanger-liedschrijver Jaroslav Hutka, die beiden in Nederland in ballingschap hadden geleefd. Sindsdien hebben we hier een hele reeks schitterende gasten mogen ontvangen – onder anderen Connie Palmen, Hafid Bouazza, Arthur Japin, Margriet de Moor, Anna Enquist, Geert Mak, Miep Diekmann, en professor Wilmots van de universiteit van Hasselt. Op het Febiofest hebben we zelfs de internationale filmster Jeroen Krabbé ontmoet. We organiseerden samen met de Nationale Galerie rondleidingen door de Vlaamse en Nederlandse kunst, droegen bij aan dansvoorstellingen in het Archa-theater, en hielden talloze literaire avonden in het café Krásné ztráty.

Hoe gaat het tegenwoordig met NE-BE? Heeft zo'n organisatie nog wel zin in een tijd waarin we dankzij internet en open grenzen vrijwel voortdurend in contact kunnen staan met de Nederlandse en Vlaamse cultuur, zonder tussenpersonen?

Natuurlijk heeft dat zin – al was het maar voor onze honderd of zo leden en hun naasten. Onlangs vond er een lezing plaats over de Fietselfstedentocht, kunsthistoricus Piet Schepens organiseert voor ons lezingen over geschiedenis, architectuur en zelfs excursies. Ruben Pellar ver-

taalt al een hele tijd de brieven van Rubens en publiceert ze in ons jaarboek. We werken samen met de neerlandistiek aan de Karelsuniversiteit in Praag en aan de Palacký-universiteit in Olomouc – ik zou zo tot morgenavond kunnen doorgaan. Ook dit jaar staan er weer tal van interessante activiteiten op het programma – tijdens de Nacht van de Literatuur en bij een auteursdebat in Božská lahvice trad de Vlaamse schrijver en journalist Chris de Stoop op. We zullen literair vertaalwerk presenteren tijdens de Jeronymusdagen, en in het voorjaar plannen we een wandeling door Ořechovka langs Nederlandse architectuur. Dankzij de steun van de Nederlandse ambassade en de Vlaamse vertegenwoordiging kunnen we bovendien ons jaarboek blijven publiceren, dat zich sinds eenvoudige zwart-witte stencils uit de jaren negentig heeft ontwikkeld tot een prachtig, kleurrijk tijdschriftformaat. We gaan verder – en we vinden het nog altijd even leuk! ●

Obálka českého vydání knihy Erwina van Meekeren *Život a nemoci Vincenta van Gogha*, překlad Petra Schürová, nakl. Galén 2012 / Omslag van de Tsjechische uitgave van het boek van Erwin Meekeren *Leven en ziektegeschiedenis van Vincent van Gogh*, vertaald in het Tsjechisch door Petra Schürová

Geert Mak, *V Evropě*, překlad Petra Schürová, nakladatelství Lukáš a syn (Barrister & Principal), 2012 / Omslag van de Tsjechische uitgave van het boek *In Europa* in de vertaling van Petra Schürová

Dějiny malířského umění od A do Z, Rebo 1995, Petra Schürová (spolupřekladatelka) / Tsjechische uitgave van de *Schilderkunst van A tot Z*, Petra Schürová (medevertaler in het Tsjechisch), uitgeverij Rebo, 1995